

(p. 344-370). Digno de señalar es que Setatos no se ha limitado a una descripción sincrónica, sino que antes de las conclusiones ha tratado brevemente la vertiente diacrónica, comparando el griego antiguo y el moderno en este tema a partir de la gramática de Schwyzer. Una buena bibliografía concluye el artículo.

El segundo artículo de Setatos (p. 383-406) analiza, con una estructura semejante a la anterior, los diminutivos y aumentativos del griego moderno hablado desde todos los puntos de vista, sin dejar tampoco la dimensión histórica y la bibliografía. Ambos estudios muestran una coherencia interna y una claridad de ideas que deben resaltarse.

He aquí, en resumen, el contenido de este segundo número de la revista de filología de la Universidad Aristóteles de Tesalónica. Hemos visto una amplia variedad de temas tratados, no sólo desde un punto de vista cronológico: hay artículos de comentario filológico, de crítica textual, de edición de textos inéditos, de interpretación literaria, de humanismo, en fin, de lingüística en diversas vertientes. Esta rica diversidad pluridisciplinar permite augurar un próspero futuro que desde aquí deseamos a esta nueva publicación.

Carlos Varias García

Universitat Autònoma de Barcelona

DARIS, S.

Papiri Documentari Greci del Fondo Palau-Ribes (P. Palau Rib.)

Barcelona: Institut de Teologia Fonamental, 1995. *Estudis de Papirologia i Filologia Bíblica*, 4. 150 p. + 7 làmines.

El fons papiroològic que va crear l'insigne mecenes José Palau-Ribes Casamitjana a l'Institut de Teologia Fonamental de Sant Cugat del Vallès ha estat objecte, al llarg dels últims trenta anys, de diverses edicions parcials en diferents revistes, principalment *Studia Papyrologica*, publicació que amb tanta cura i entusiasme va portar el pare José O'Callaghan i que, malauradament, va haver de posar fi el 1983. Aquestes edicions, impecables en la seva confecció, es trobaven massa disperses en el temps i en l'espai. Calia, per tant, una edició completa d'aquests textos tan importants per la papirologia, una edició que recollís i revisés les edicions anteriors i les posés al dia amb la bibliografia actualitzada. El mateix pare José O'Callaghan va encetar aquesta empresa pel que fa als papirs literaris grecs del fons Palau-Ribes, fruit de la qual aparegué, ara fa dos anys, la seva edició en aquesta mateixa col·lecció (J. O'Callaghan, *Papiros literarios griegos del fondo Palau-Ribes*, Institut de Teologia Fonamental, Col. «Estudis de Papirologia i Filologia Bíblica» núm. 2, Barcelona 1993).

Aquesta obra es veu completada quant als textos grecs amb l'edició dels papirs documentals d'aquest fons feta per l'especialista italià Sergio Daris, professor de la Università di Trieste, llibre que acaba de sortir a la llum i del qual ara ens fem ressò. Cal dir d'entrada que es tracta d'un llibre excel·lent, com ja feia preveure la mestria del seu autor.

Al pròleg el professor Daris explica la raó de la seva edició, que acabem de donar, tot afegint la insuficiència del recull fet per la prestigiosa *Sammelbuch Griechischer Urkunden*. Amb bon criteri, l'autor ha deixat fora del llibre aquells papirs que, segons s'ha vist en els darrers anys, formen part d'uns altres pertanyents a diferents fons, amb els quals s'han editat conjuntament.

Els 51 papirs editats, clarament classificats a l'índex de les pàgines 3-4, porten un títol referent al contingut i la datació del text, generalment en segles, però a vegades precisada en anys (per exemple, el papir núm. 1: «Richiesta allo stratego» és del 245/246 dC). Com ja hem dit, la major part ja havien estat editats, principalment pel mateix S. Daris i

pel pare J. O'Callaghan, edicions que es detallen a l'apartat bibliogràfic (p. 5-9), on s'afegeixen les obres modernes fonamentals de la papirologia. Hi ha, però, vuit papirs (núm. 2, 14, 22, 23, 24, 27, 43 i 49 de la present edició) que eren inèdits, alguns dels quals molt importants, como el núm. 2: «Dichiarazione ai "Presbyteroi"», on es testimonien per primer cop en un papir els sacerdots cantors, ῥῥδοι.

L'edició que ressenyem és modèlica. Cada text, classificat amb una nova numeració que va de l'1 al 51, porta un títol, sota el qual figura, a la banda esquerra, el número d'inventari del fons que té el papir i la seva mida, i, a la banda dreta, la datació i el lloc de procedència, si se sap. A l'índex ja hem pogut esbrinar els criteris de classificació dels textos: el primer criteri és temàtic: els papirs es divideixen en documents oficials (núm. 1-4), documents privats (núm. 5-27), cartes (núm. 28-43), llistes (núm. 44-48), comptabilitat (núm. 49-50) i rebuts (núm. 51); el segon, dintre d'aquests blocs, és cronològic. La major part dels papirs es daten entre els segles III i VI dC i procedeixen majoritàriament, en els pocs casos en què és possible assegurar-ho, d'Oxirrinc; només un document, el més antic de tots, podria pertànyer al segle I aC (núm. 49).

Les edicions anteriors s'esmenten abans de la presentació de cada text. Aquesta comença sempre per una acurada descripció física del papir seguida del tipus d'escriptura que presenta. Tot seguit s'introdueix el contingut amb un breu comentari que inclou també una referència a la probable dimensió original del document.

A continuació ve el nucli del treball: l'edició del text, seguit dels comentaris filològics pertinents en un detallat aparat crític. En no disposar dels papirs, només hem pogut contrastar l'edició de set d'ells amb les làmines que els reproduïxen al final d'aquest llibre, comprovant la precisió i cautela de S. Daris, com també la seva perfecta reconstrucció de les llacunes que poden ser completades. Es tracta de set papirs bastant llargs i alhora els més representatius de

la col·lecció, amb diferents tipus d'escriptura, de diferents segles i de contingut diferent: el núm. 11, que documenta la venda d'una casa pel valor de 2.000 dracmes a Oxirrinc (del segle III dC); el núm. 17, fragment d'una acta privada (dels segles V-VI dC); el núm. 20, que recull un préstec de diner (del segle VI dC); el núm. 25, un dels més grans, que documenta el lloguer d'un immoble a la ciutat d'Hermòpolis (dels segles VI-VII dC); els núm. 41 i 42, sengles cartes del segle VI dC i, finalment, el núm. 50, curiós document que recull les despeses d'una sèrie de persones al mes d'Epeiph de l'any 175 dC. Com a selecció la trobem molt encertada, però potser hauria estat millor donar la reproducció fotogràfica de tots els papirs, i no solament de set.

Com veiem, la temàtica dels papirs és bastant variada, en destaquen els documents privats, valuosos testimonis de les operacions comercials habituals a l'Egipte grecoromà. Hi predominen els lloguers de terrenys (núm. 7, 12, 22 i 23) i n'hi ha un de venda (núm. 27), però també trobem l'esmentat lloguer d'un immoble, el d'un molí (núm. 8), la citada venda d'una casa i, especialment, un text que recull una venda de 50 *metra* de vi probablement a Hermopolites, del segle VI dC, un dels més llargs de tot el conjunt (núm. 21). Les qüestions crematístiques ocupen la major part d'aquests papirs, fora d'elles podem destacar un assumpte de dret hereditari (núm. 6), papir del segle II dC format per dos fragments. D'un parell de textos no en podem saber el seu contingut.

Quant a la resta, només figuren quatre documents oficials, de dos dels quals ja hem fet referència, l'un molt important (núm. 2, vegeu *supra*). Hi ha setze fragments de cartes, generalment amb poc text conservat, excepte la primera de totes (núm. 28): una carta grega del segle I dC que esmenta l'abastiment de productes quotidians, amb el *hapax* κολουριδία a la línia 3, un diminutiu de κολλ(ο)ύριον, que podria significar tant «fogassa» com «ungüent». Les cinc llistes de noms personals no ofereixen possibi-

litats d'hipòtesis sobre el contingut o l'objectiu de cada document.

Hem parlat ja d'un dels dos papirs comptables; l'altre és encara més original. Es tracta d'uns pagaments efectuats per diverses persones d'un mateix títol a final del segle i aC o començament del següent. El paper està escrit per les dues cares i s'hi reconeixen fins a quatre mans diferents. El més singular de tot és que al recte, a la línia 4 de la columna dels comptes, figuren escrits el primer vers del llibre segon i el primer del llibre setze de la *Iliada*. L'últim paper documenta una recaptació d'impostos a Socnopaios Nesos datada el 20 de maig de 157 dC.

L'aparat crític d'aquestes edicions és desigual en la seva extensió, depèn de la importància o singularitat dels termes apareguts, com també dels problemes de lectura. Podem dir que és molt complet i que sempre s'hi cita la bibliografia pertinent quan escau: dintre de la necessària brevetat marcada per les dimensions del llibre, l'aprofundiment en el comentari és correcte.

COSTAS, Jenaro

Juan Gil, Alabanzas e historia de Zamora, traducción y estudio
Zamora, 1994.

Lo último que conocíamos de Ionnis Aegidius era *Summa quaestionum*, que con patrocinio del CSIC publicaron K. Reinhardt y Santiago Otero en la *Biblioteca bíblica ibérica medieval*, Madrid, 1986, p. 194-202. Conocíamos también de Gil de Zamora (o Aegidius Zamorensis) su *Ars Musica*, obra escrita para Alfonso X el Sabio, amigo y protector de Aegidius; el *Ars Musica* fue editada por Michel Roberts Tissot, Roma, 1974 con el patrocinio del American Institute of Musicology de Roma en excelente edición en francés y en latín. E igualmente conocíamos el *De preconiiis Hispanis* de Juan Gil de Zamora, que M. Castro y Castro publicó en Madrid en 1955 con estudio preliminar y edición crítica a lo largo de casi cuatro centenares

de páginas. Teníamos también noticias de los tratados históricos de Ioannis Aegidius, que George Cirot había publicado en Burdeos a principios de siglo con el título *De operibus historicis Joannis Aegidii Zamorensis*, así como la edición del *Dictaminis Epithalamion*, que corrió a cargo del eminente publicista Ch. Faulhaber con introducción y notas. Ahora es Jenaro Costas quien se encarga de rescatar otra obra inédita de este escritor español de fines del siglo XIII.

Nació Juan Gil en Zamora hacia 1241. Ingresó en la orden franciscana en Zamora o algún centro próximo a esta ciudad. Hacia 1273 se encuentra en París estudiando en la universidad. Hacia 1300 es superior de la orden franciscana en la provincia de San-

Carlos Varias García

Universitat Autònoma de Barcelona